

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРИМЈЕНЕ НАСТАВНИХ СРЕДСТАВА У НАСТАВИ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА У СЕОСКИМ И ГРАДСКИМ УСЛОВИМА**Александра Мандић
Сања Ристић*****Педагошки факултет у Бијељини, Универзитет у Источном Сарајеву**

***Анстракт:** У првом дијелу рада дате су теоријске основе наставних средстава у настави природе и друштва. У другом дијелу рада анализирају се ставови и мишљења просвјетних радника о примјени наставних средстава у настави природе и друштва у сеоским и градским условима, о томе колико просвјетни радници познају природу и суштину наставних средстава, њиховом утицају на квалитет рада и мотивацију ученика, те учесталост примјене и проблеме на које просвјетни радници наилазе приликом примјене наставних средстава у школама. У истраживању је учествовало 38 просвјетних радника (професора разредне наставе, наставника разредне наставе и учитеља) са простора општина: Бијељина, Зворник и Брчко. Резултати истраживања показују да просвјетни радници често примјењују наставна средства у настави природе и друштва, и такав рад утиче на квалитет рада и мотивацију ученика. Истраживањем је потврђено да не постоји повезаност средине у којој се школа налази на примјену наставних средстава у настави природе и друштва. Такође је потврђено да не постоји повезаност између средине у којој се школа налази на познавање природе и суштине наставних средстава у настави природе и друштва. Најчешћи проблеми у примјени наставних средстава у настави природе и друштва у сеоским и градским школама односе се на: недовољну опремљеност школа техничким средствима, недовољну мотивисаност просвјетних радника, велики утицај традиционалне наставе, учбеници који не прате НПП.*

***Кључне ријечи:** примјена наставних средстава, настава природе и друштва, ставови просвјетних радника, сеоске и градске школе.*

Увод

Наставна средства су средства преношења информација и генерализација. Она представљају изворе знања. Веома су важна за процес одвијања саме наставе, јер имају педагошки значај и знатно утичу на постизање постављених образовних циљева, на побољшање квалитета и квантитета учења ученика, значајно доприносе модернизацији облика, метода и поступака у настави, омогућавају учитељима да испоље већи степен креативности, интерактивности и слично.

У њима се огледају знатне олакшице за рад учитеља на припремању наставе дајући му могућност да успјешније обавља функцију креатора, који је ослобођен стереотипа задржавања табле, креде и књиге као доминатних и јединих ослонаца наставног рада. Посебан допринос упућен је ученицима пружајући им могућности самосталног рада, упоређивања, уопштавања, рјешавања задатака и примјене стечених знања у пракси (Симеуновић, Спасојевић, 2009).

Теоријски оквир истраживања

* sanja240693@gmail.com

Успјешна настава данас се разматра као поучавање са све већим степеном самосталности у процесу усвајања знања, при чему се „функција поучавања све више преноси на аперсоналне медије који постају главни носиоци наставних садржаја, док су наставници организатори наставног процеса и инструктори у процесу самосталног стицања знања од стране ученика“ (Шпановић, 2005, стр. 181).

Наставним средством можемо сматрати само оно чиме се потпомаже разумијевање, усвајање и интерпретација садржаја наставе и учења (Симеуновић Спасојевић, 2009). Односно може се рећи да су то извори сазнања, средства преношења информација и генерализација као и мотивисања ученика у наставном процесу (Ћурчић, 2006). Учитељима, као организаторима наставе стоје на располагању бројна наставна средства од оних који се налазе у природи до оних која су произведена и представљају посљедњу ријеч технике.

Из наше околине у којој школа ради учитељ користи разне предмете, биљке, животиње, појаве, материјале, друштвене односе показује у реалитету међузависност биљака, животиња и човјека и на тај начин илуструје своје предавање, даје ученицима могућност да они сами прикупљају разне збирке, истражују, проучавају свијет око себе, себе у том свијету и повезују теорију са праксом, наставу са животом (Симеуновић, Спасојевић, 2009).

Од вјештачки произведених наставних средстава учитељу стоје на располагању:

- аудитивна репродукција тона и извођење тона помоћу различитих помагала. Њих чине звучне емисије (снимци) са магнетофонске траке или грамофонске плоче и радио емисије којима се емитују одређени наставни садржаји (снимљена предавања истакнутих стручњака, садржаји који се односе на заштиту животне средине, садржаји из историје народа и друго).
- визуелна (живе биљке и животиње, угинули организми, њихови дијелови, збирке биљака и животиња, макете, модели, рељефи, географске карте, слике, фотографије, цртежи, табеле, графикони и друго).
- аудио-визуелна (ТВ пријемник, филмски пројектор, компјутер) (Ibidem).

Приликом употребе наставних средстава, зависно од природе садржаја наставног градива и расположивих средстава, наставник бира она која ће му највише помоћи да успјешно презентује одређено наставно градиво и да ученик брже и квалитетније стиче знање (Симеуновић, Спасојевић, 2009).

Једна од најприхватљивијих класификација наставних средстава за коју смо се и ми одлучили у настави познавања природе и свијета око нас је подјела на: вербална, визуелна, аудитивна, аудиовизуелна и текстуална наставна средства (Грдинић, Бранковић, 2005).

Вербална наставна средства су тумачења, описи, извјештаји, мотивација.

Визуелна наставна средства чине:

1. препарати и збирке, ботанички препарати и збирке (пупољци, цвјетови, сјемена, хербаризоване биљке, биљке осушене без пресовања, пресјечи стабала, и сл.); зоолошки препарати (препарирани животиње, скелети животиња, мокри препарати нпр. жабе, змије, рибе), збирка земљишта, руде, деривати нафте, врсте угља, метали;
2. модели и макете који представљају тродимензионалне имитације биљака, животиња, дијела организма или неког објекта. Користе се када о реалним предметима и појавама не можемо добити довољно јасну слику (Ibidem). На часовима познавања природе користе се:
 - супститут модели или потпуне имитације, нпр. модели пресјека (модел срца), фигуративни модели (модел воћа) и функционални модели;
 - макете које дају умањену копију неког објекта, нпр. макета воћњака и винограда; и диораме, тј. макете у виду тродимензионалне сцене која обухвата умањене објекте и позадину у перспективи.
3. слике и апликације:

- слике великог формата: јесен, зима, прољеће, лето, животне заједнице, кружење воде у природи, домаће животиње, дивље животиње...
 - слике малог формата: жива бића, разгледнице, слике из новина, часописа, етикете...
 - фотографије: оне највјерније приказују природу (Ibidem);
4. графопроекције као слике пројектоване са транспарентних фолија уз помоћ графоскопа. У настави су погодне слике од 2 до 5 страница на преклапање. На тај начин је могуће приказати грађу биљака, процес фотосинтезе, процес кружења воде у природи и сл;
 5. дијапројекције као слике пројектоване са дијапозитива и дијафилма. Могу се примијенити при излагању новог градива, приликом часова утврђивања;
 6. илустрације које треба да су вјерне, у боји, а садржај треба да доприноси уочавању суштине.
 7. апликације које су различито исјечене слике, на картон налијељене, варијација слике, или цртежа, а садржај може бити различит. Изглед табле служи као преглед табле.
 8. цртежи и скице које наставник црта на табли ученицима представљају велику помоћ у дочаравању неког живог бића или објекта, појаве, процеса који наставник објашњава. Цртеж допуњује објашњење.
 9. шеме које имају улогу да на логички начин приказују односе, упоређења, развој, процесе, класификације и организацију. Могу бити презентоване на табли, плакату, графофолији, дијапозитиву, ОРС-у итд.
 10. симболичке илустрације – најпознатији су практични знаци (знак за сунчано вријеме, облачно, кишовито и сл, саобраћајни знаци...) (Ibidem).

Аудитивна наставна средства чине: звучна емисија са радија, звучна емисија са грамофонске плоче, звучна емисија са магнетофонске траке, звучна емисија са CD- касетофона.

Аудиовизуелна наставна средства представљају комбинацију аудитивних и визуелних наставних средстава. Поред наставних филмова, користе се видео-пројекције снимљених материјала, телевизијске емисије, мултимедијални образовни рачунарски софтвери.

Вербално-текстуална наставна средства чине: уџбеници, радни листови, контролни задаци, који су прилагођени настави, односно недовољно прилагођена средства као енциклопедије, сликовни лексикони, часописи, атласи, штампа итд (Ibidem).

Наставна помагала су оруђа за примјену наставних средстава. Овдје спадају: графоскоп, дијапројектор, епископ, апликатор, магнетна табла, радио, CD-касетофон, телевизор, видеорекордер, рачунар, бим-пројектор (Ibidem). У наставној пракси често се појмови наставна средства и наставна помагала поистовјећују. Њихова функција у наставном процесу је различита. Наставна помагала су оруђа за примјену наставних средстава, а наставна средства су непосредни извори сазнања.

Према мишљењу већине педагога вриједност примјене одговарајућих наставних средстава би се могла свести на слѣдеће, већ провјерене чињенице:

1. Да би се ученици упознали са појмовима и догађајима, на основу којих би могли извршити стицање знања, уопштавања, те провјеравати практична знања, наставна средства им обезбјеђују досљедније реализовање основних принципа учења.
2. Наставна средства пружају могућност учитељу и ученику да се ослободе многих рутинских послова.
3. Употребом наставних средстава учитељ ће лакше прилагодити наставу претходним знањима ученика, интересовањима, способностима, успјешније ће реализовати наставне садржаје и обезбиједити активно учешће ученика у настави.
4. Захваљујући наставним средствима ученици више уче увиђањем, истраживањем и рјешавањем проблема, она их подстиче на мобилност и самосталност.
5. Савремена наставна средства обиљежавају степен чулног сазнања која упућују на ствари, појаве и њихове особине, што омогућава бољи начин учења, услова за трајније памћење, сигурно препознавање и употребу онога што је запамћено (Симеуновић, Спасојевић, 2009).

Методолошки оквир истраживања

С обзиром на то да су наставна средства важан елемент за успјешну реализацију наставног процеса у настави природе и друштва, за предмет овог истраживања одређена је примјена наставних средстава у сеоским и градским школама, на часовима природе и друштва.

Основни циљ истраживања био је да се испитају ставови и мишљења просвјетних радника о примјени наставних средстава у сеоским и градским школама, у настави природе и друштва.

Циљ је операционализован кроз сљедеће задатке истраживања:

1. Утврдити у којој мјери наставници примјењују наставна средства у настави природе и друштва. Утврдити да ли, и у којој мјери, постоји повезаност између средине у којој се школа налази и примјене наставних средстава у настави природе и друштва.
2. Утврдити колико просвјетни радници познају природу и суштину наставних средстава у настави природе и друштва. Утврдити да ли, и у којој мјери, постоји повезаност између средине у којој се школа налази на познавање природе и суштине наставних средстава у настави природе и друштва.
3. Утврдити колико примјена наставних средстава, по мишљењу учитеља, утиче на мотивисаност ученика у наставном процесу.
4. Испитати најчешће проблеме који отежавају успјешну примјену различитих наставних средстава у настави природе и друштва.

Општа хипотеза истраживања гласи: Наставници имају позитиван став о примјени наставних средстава, и примјењују их често у настави природе и друштва.

Помоћне хипотезе:

1. Наставници често примјењују наставна средства у настави природе и друштва. Постоји повезаност између средине у којој се школа налази на примјену наставних средстава у настави природе и друштва.
2. Просвјетни радници познају природу и суштину наставних средстава у настави природе и друштва. Не постоји повезаност средине у којој се школа налази и познавања природе и суштине наставних средстава у настави природе и друштва.
3. Примјена наставних средстава, по мишљењу учитеља, у великој мјери утиче на квалитет рада и мотивацију ученика.
4. Најчешћи проблеми који отежавају успјешну примјену наставних средстава у настави природе и друштва су недовољна опремљеност школа техничким средствима (ТВ пријемник, филмски пројектор, компјутер).

У складу са природом проблема, циљем и задацима истраживања, те са постављеном хипотезом кориштене су метода теоријске анализе и дескриптивна метода. Као техника примјењено је анкетање, а као мјерни инструмент анкетни упитник за просвјетне раднике млађих разреда основне школе, који је осмишљен за потребе овог истраживања, а питања су формулисана у складу са постављеним циљевима и задацима.

Истраживање је обављено у априлу 2017. године на узорку од 38 просвјетних радника (наставника разредне наставе и професора разредне наставе) у општини Бијељина, Зворник и Брчко. У анкети је учествовао подједнак број просвјетних радника у сеоским и градским школама – по 19 (50%). У погледу година стажа по 23 радника (62%) има радно искуство до 5 година и од 6 до 10 година, по 9 (24%) просвјетних радника је са искуством од 11 до 15 година и 16 до 20 година. У просвјети од 21 до 25 година ради 4 (11%) испитаника, док више од 25 година стажа има 1 (3%) просвјетни радник, од свих који су учествовали у анкети. Када је у питању школска спрема у анкети је учествовало 33 или 87% просвјетних радника са високом школском спремом, односно

професора разредне наставе, 5 или 13% оних који су завршили вишу школу, односно наставника разредне наставе.

Обиљежја испитаника (средина у којој се школа налази) постављене су као независне варијабле, док су зависну варијаблу чинили ставови просвјетних радника о примјени наставних средстава на часовима природе и друштва. Будући да највећи број испитаника има високу школску спрему, ова категорија искључена је из анализе, као и године радног стажа јер нису уједначени испитаници.

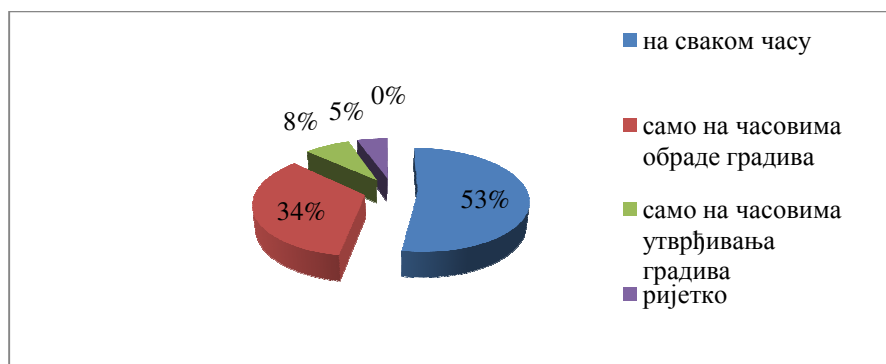
У оквиру статистичке обраде података кориштене су: фреквенције (f) као мјере пребројавања, проценти (%) као мјере релативног односа појава, Хи - квадрат тест (χ^2) као мјера статистичке значајности разлике између истраживачких варијабли и Коефицијент контингенције (C) као мјера повезаности.

Анализа и интерпретација резултата истраживања

Резултати истраживања груписани су и анализирани према помоћним хипотезама.

X –Наставници често примјењују наставна средства у настави природе и друштва. Постоји повезаност између средине у којој се школа налази и примјене наставних средстава у настави природе и друштва.

Од укупног броја анкетираних просвјетних радника (38) наставна средства у настави природе и друштва примјењује на сваком часу 20 (53%) радника, само на часовима обраде 13 (34%) радника, само на часовима утврђивања градива 3 (8%) радника, 2 (5%) радника нешто друго (увијек када ми наставни садржаји то дозвољавају) и 0% радника ријетко, што је представљено Графиком 1. Примјена наставних средстава је подједнако адекватна како за обраду, тако и за понављање наставних садржаја, те је њена примјена и заступљеност примјерена.

Графикон 1. Примјена наставних средстава у настави природе и друштва

У погледу утицаја средине (Табела 1) у којој се школа налази на фреквенцију примјене наставних средстава у настави природе и друштва не постоје статистички значајне разлике изражене кроз Хи квадрат (χ^2) и Коефицијент контингенције (C) при чему су сви анализирани параметри на нивоу значајности $p < 0,05$. Судајући по предоченим резултатима, у погледу средине у којој се школа налази, нема значајних статистичких показатеља да постоји повезаност између средине у којој се школа налази и примјене наставних средстава у настави природе и друштва.

Табела 1. Статистички показатељи утицаја средине на фреквенцију примјене наставних средстава

Категорија	Хи квадрат χ^2	df	p	Коефицијент контингенције (C) p
Средина 0,00	11,10	5	0,12	0,25

Увидом у резултате статистичке анализе уочавамо да је средина у којој се школа налази није одлучујући фактор који утиче на фреквенцију примјене наставних средстава у настави природе и друштва. Вриједности статистичких показатеља нису на нивоу $p < 0,05$ те не можемо говорити о статистички значајној повезаности између истраживачких варијабли. Просвјетни радници и у градским и сеоским школама примјењују наставна средства у настави природе друштва, те не постоји повезаност средине у којој се школа налази и примјене наставних средстава у настави природе и друштва, и њихова заступљеност и примјена је примјерена. Разлоге зашто средина у којој се школа налази није одлучујући фактор на фреквенцију примјене наставних средстава учитеља у градским и сеоским условима можемо наћи у мотивисаности учитеља да користе наставна средства у настави природе и друштва.

Анкетирани просвјетни радници су, такође, имали задатак да наведу која наставна средства примјењују у настави природе и друштва. Највећи број (20 или 14%) је одговорио да су то географске карте, затим биљке и животиње (14 или 10%), цртеже (9 или 6%), рељефе (11 или 8%), слике и визуелна наставна средства (по 10 или 7% испитаника), моделе (9 или 6%). Један број испитаника (7 или 5%) испитаника наводи да користе аудитивна наставна средства и паное 6 или 4%. Остатак одговора можемо видјети на Графикону 2 (графопројекције 7 испитаника, апликације 6 испитаника, аудио-визуелна средства 5, уџбеник и наставне листиће по 4 испитаника, табеле 3 испитаника, нијеме карте 2 и хербаризоване биљке 1 испитаник). Испитаници су наводили као одговоре и касетофон, графоскоп, лаптоп, пројектор, а то нису наставна средства него наставна помагала, и ту можемо увидјети да извјестан број просвјетних радника не разликује наставна средства од наставних помагала.

Графикон 2. Наставна средства која се примјењују у настави природе и друштва

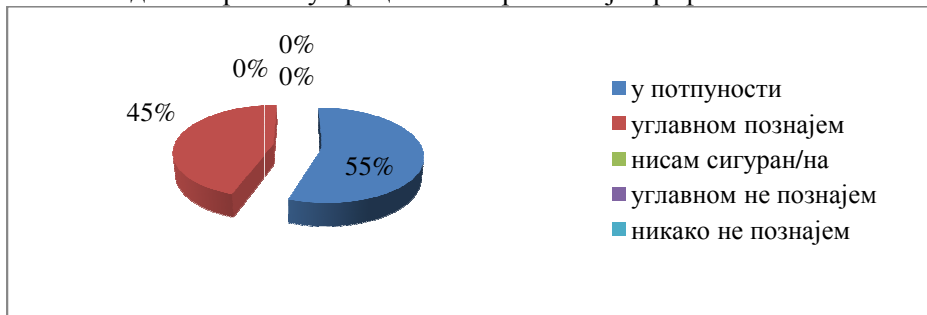
У оквиру ове хипотезе поставили смо питање: „Да ли сами израђујете наставна средства у настави природе и друштва? Која?“, као и питање: „Да ли и ученици учествују у изради наставних средстава у настави природе и друштва?“. У оквиру ових питања хтјеле смо да провјеримо да ли и сами просвјетни радници као и ученици учествују у изради наставних средстава у настави природе и друштва. Одговором просвјетних радника добили смо да 95% или 36 испитаника сами учествују у изради наставних средстава у настави природе и друштва, док 5% или 2 испитаника не учествује. Наставна средства која израђују у настави природе и друштва су: плакати, апликације, макете, модели, рељефи, слике, цртежи, панои, наставни листићи, фотографије, панои и украсне биљке. На питање да ли и ученици учествују у изради наставних средстава такође имамо однос 95% или 36

испитаника је одговорило да учествују док 5% или 2 испитаника да не учествују у изради наставних средстава у настави природе и друштва. Можемо увидјети да су просвјетни радници активни у изради наставних средстава и да у тај процес укључују и ученике, што је веома важно јер уколико школе не посједују одређена наставна средства (аудитивно-визуелна наставна средства), у одређеним наставним јединицама могу сами направити или у тај процес укључити и ученике (визуелна наставна средства као што су: слике, цртежи, табеле, графикони, макете, модели, рељефи и слично). Тако подстичемо ученике да самостално раде, а и њихова знања ће бити трајнија.

Наша почетна хипотеза да постоји повезаност између средине на примјену наставних средстава у настави природе и друштва није потврђена, јер нема статистички значајних показатеља. Одбацивање хипотезе показало се у варијабли средине, уз статистичку значајност $p > 0,05$.

X – Просвјетни радници познају природу и суштину наставних средстава у настави природе и друштва. Не постоји повезаност средине у којој се школа налази и познавања природе и суштине наставних средстава у настави природе и друштва.

Основно питање којим је провјерена ова хипотеза гласи: „Колико теоријски познајете природу и суштину наставних средстава у настави природе и друштва?“ Задатак просвјетних радника био је да у скали Ликертовог типа одаберу онај који одговара њиховим предзнањима о наведеној теми. Од укупног броја анкетираних наставника 21 је одговорило да у потпуности познаје природу и суштину наставних средстава у настави природе и друштва, док њих 17 углавном познаје, док одговоре нисам сигуран/на, углавном не познајем и никако не познајем није нико изабрао. Њихов однос изражен у процентима приказан је Графиконом 3.

Графикон 3. Теоријске основе просвјетних радника о природи и суштини наставних средстава у настави природе и друштва

Чињеница да 21 (55 %) просвјетни радник је у потпуности сигурно у своја теоријска знања указује на то да учитељи знају теоријски природу и суштину наставних средстава у настави природе и друштва, али ове резултате не можемо са сигурношћу узети као поуздане (јер су на питање која наставна средства примјењују у настави природе и друштва, као одговоре писали и наставна помагала као на примјер: пројектор, лаптоп, графоскоп, касетофон, што није у складу са одговорима на ово питање и можемо посумњати у вјеродостојност одговора на ово питање).

На основу предочених резултата (Табела 2) можемо уочити да највећи број просвјетних радника високо процјењује своје компетенције о теоријском познавању наставних средстава. Тестирањем хипотезе одговарајућим статистичким поступцима утврђено је да не постоји статистички значајна разлика између сеоских и градских школа које су учествовале у анкети. У погледу средине у којој се школа налази $\chi^2 = 18,12$ са $df=2$ и $C=0,15$ и $p=0,11$ нису на нивоу $p < 0,05$, те можемо закључити да просвјетни радници високо процјењују своје компетенције о теоријском познавању природе и суштине наставних средстава.

Табела 2. Статистички показатељи повезаности средине у којој се школа налази и познавања природе и суштине наставних средстава

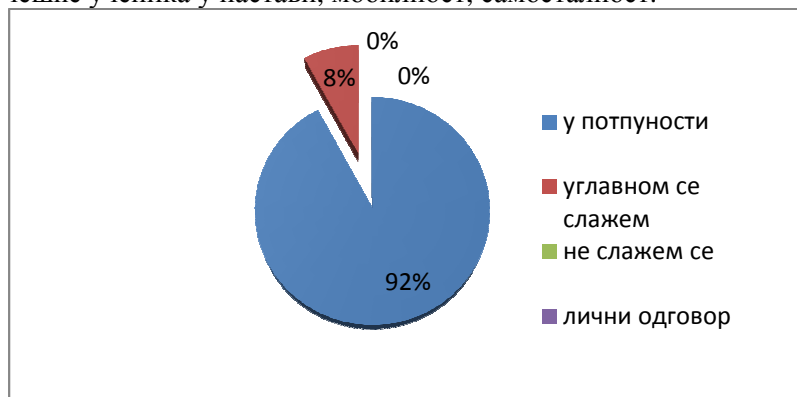
Категорија	Хи квадрат χ^2	df	p	Коефицијент контингенције (C)	p
Средина 0,11	7,98	5	0,10	0,15	

Увидом у статистичке показатеље уочавамо да, према очекивањима, средина није препрека која условљава предзнање просвјетних радника о наставним средствима у настави природе и друштва.

У погледу статистичких показатеља уочено је да не постоји статистички значајна разлика у познавању природе и суштине наставних средстава у настави природе и друштва у односу на средину у којој се школа налази, јер вриједност анализираних параметара није на нивоу $p < 0,05$, чиме је хипотеза потврђена.

X – Примјена наставних средстава, по мишљењу учитеља, у великој мјери утиче на квалитет рада и мотивацију ученика.

Резултати истраживања показују да се 38 испитаника потврдно изјаснило у погледу позитивног утицаја примјене наставних средстава у настави природе и друштва, од чега се њих 35 (92%) у потпуности слаже, а 3 (8%) углавном се слаже. Док за одговоре не слажем се и могућност личног одговора нико није заокружио. „Садржаји у настави које ученици прихватају својим искуством, својом активношћу и вредновањем прелази у сферу увјерења и компетенција. Међутим, и даље остаје питање мотивације. Ако је мотивација само спољашња, а не и унутрашња, спознаје могу остати изван субјективног прихватања. Трајност таквих знања је проблематична“ (Сузић, 1998, стр. 185). Да су ученици мотивисани за рад када су у наставном процесу укључена наставна средства и да такав рад у настави природе и друштва повећава квалитет учења увјерили смо се кроз ставове наставника о мотивацији и квалитету рада ученика, чији су резултати приказани Графиконом 4. Хипотеза да примјена наставних средстава, по мишљењу учитеља, у великој мјери утиче на квалитет рада и мотивацију ученика је потврђена. Разлоге можемо тражити у томе да највећи број просвјетних радника свјестан позитивног утицаја наставних средстава у настави природе и друштва и да су за успјешну мотивацију ученика веома важна наставна средства јер обезбјеђује активно учешће ученика у настави, мобилност, самосталност.

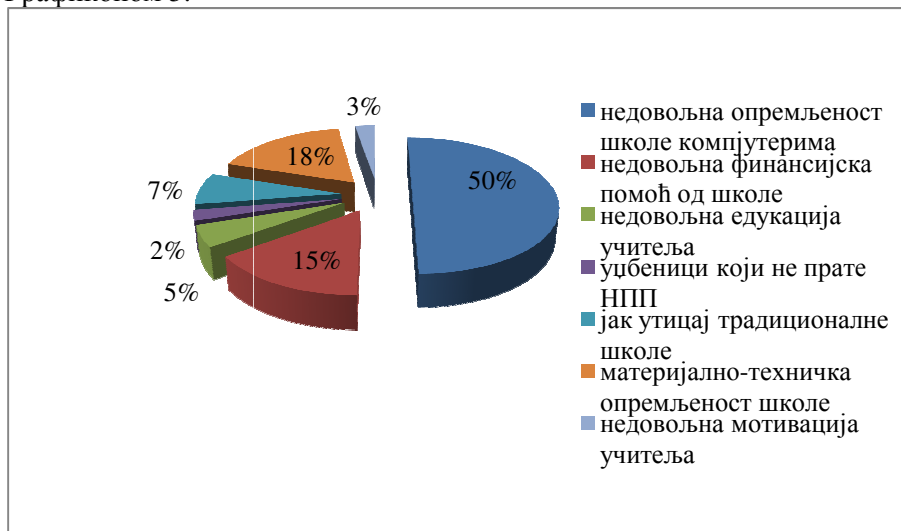

Графикон 4. Мотивисаност и квалитет рада ученика уз примјену наставних средстава

X – Најчешћи проблеми који отежавају успјешну примјену наставних средстава у настави природе и друштва су недовољна опремљеност школа техничким средствима (ТВ пријемник, филмски пројектор, компјутер).

Дату хипотезу потврђују одговори просвјетних радника на питање које се односило на сагледавање проблема који отежавају успјешну примјену наставних средстава у настави наставе природе и друштва. Просвјетни радници су имали могућност личног одговора. Одговори које су просвјетни радници дали су: недовољна опремљеност школе компјутерима (20 или 50% радника), материјално-техничка опремљеност школе (7 или 18% радника), недовољна финансијска помоћ од

школе (6 или 15% радника), јак утицај традиционалне школе (3 или 7% радника), недовољна едукација учитеља (2 или 5% радника), уџбеници који не прате наставни план и програм и недовољна мотивација учитеља за примјену наставних средстава по 1 или 3% радника. Резултати су приказани Графиконом 5.

Графикон 5. *Најчешћи проблеми који отежавају успјешну примјену наставних средстава у настави природе и друштва*

Увидом у њихове одговоре закључујемо да највећи број просвјетних радника наводи недовољну опремљеност школе компјутерима као најчешћи проблем који отежава примјену наставних средстава у настави природе и друштва. Разлог оваквог односа одговора у школи треба тражити, првенствено, у лошим материјално-техничким условима школа, у смислу опремљености информационим технологијама.

Одређени број просвјетних радника наводи и недовољну финансијску помоћ као важан проблем у примјени ове врсте наставе, и то 15% или 6 испитаника. Извјестан број анкетираних радника (по 1 испитаник) у категорији личног одговора наводи недовољну едукацију учитеља и уџбенике који не прате наставни план и програм. У недовољној едукацији учитеља вјероватно се односи на учитеље који су недовољно осposобљени за рад на рачунару. И имамо као одговор и јак утицај традиционалне школе (3 или % испитаника), гдје старији учитељи теже примјењују наставна средства у настави природе и друштва. Потврђена је хипотеза да су најчешћи проблеми који отежавају успјешну примјену наставних средстава у настави природе и друштва недовољна опремљеност школа техничким средствима (ТВ пријемник, филмски пројектор, компјутер).

Закључак

Примјена наставних средстава у настави природе и друштва обезбјеђује прерастање традиционалне наставе у флексибилнији наставни процес који развија тимски дух и учење из задовољства. Употребом модерних образовних медија не мијења се само стил и начин рада, него и квалитет знања. Да би се наставна средства и даље могла успјешно примјењивати, потребно је континуирано радити на рачунарској писмености, како наставника, тако и ученика.

На крају можемо закључити да наставна средства представљају важан сегмент успјешности у процесу наставе и учења и да се надамо да ће просвјетни радници што више примјењивати наставна средства у наставном процесу, те да ће знања бити квалитетнија и трајнија. То не смије бити оправдање да се не користе наставна средства у настави природе и друштва, јер просвјетни радници увијек могу да користе биљке и животиње које се налазе у непосредном окружењу, да

сами направле одређена наставна средства (макете,моделе, табеле и слично), као и у договору са ученицима.

Не смијемо заборавити да примјена аудио-визуелних наставних средстава у настави природе и друштва захтијева претходно рјешавање приоритетних проблема у вези са остваривањем неопходних услова који се првенствено односе на компјутеризацију наставног процеса, односно обезбјеђивања савремене мултимедијске инфраструктуре у школи.

Истраживањем је, такође, утврђено да, иако просвјетни радници високо процјењују своје компетенције о теоријском познавању природе и суштине наставних средстава, одређен број просвјетних радника не разликује наставна средства од наставних помагала.

Наставник треба да буде посредник и навигатор у стицању знања. Он треба да подстиче интелектуални развој ученика, прилагођен личним могућностима, помоћу одговарајућих наставних средстава која ће осавременити наставни процес.

„Да би наставник био успјешан у свом раду нужно је да:

- познаје предмет или садржај програма који реализује,
- познаје и искуствено влада дидактичко-методичким системом дате области,
- да познаје развојне карактеристике ученика,
- да посједује нужан ниво креативности што му омогућава прилагођавање садржаја и метода рада особеностима ученика,
- да посједује нужни ентузијазам и вољу да обавља посао који ради“ (Сузић, 1998, стр. 186)

Све наставне методе, средства, помагала и поступке рада наставник би морао узети за наведене претпоставке тако да би предмет наставникових активности, његов непрестани рад на примјени наставних метода, средстава, помагала и поступака у вези са садржајима, у вези са мотивацијом и активношћу ученика (Сузић, 1998).

Литература

- Банђур, В. и Поткоњак, Н. (1999). *Методологија педагогије*. Београд: Савез педагошких друштава Југославије.
- Грдинић, Б. и Бранковић, Н. (2005). *Методика познавања природе и света око нас у наставној пракси*. Бачки Петровац: Култура.
- De Zan, I. (2005). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ђурчић, М. (2006). *Методичка и организациона структура наставе природе и друштва*. Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђурчић, М. и Ждерић, М. (2000). *Методика наставе природе и друштва*. Бијељина: Универзитет у Српском Сарајеву, Учитељски факултет у Бијељини.
- Симеуновић, В. и Спасојевић, П. (2009). *Савремене дидактичке теме*. Бијељина: Педагошки факултет.
- Сузић, Н. (1998). *Како мотивисати ученике*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске.
- Шпановић, С. (2005). *Дидактичко обликовање и интегрисање уџбеника у мултимедијални наставни пакет*, Зборник радова: Информатика, образовна технологија и нови медији у образовању, Сомбор: Учитељски факултет, 181–187.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE USE OF TEACHING TOOLS DURING NATURE AND SOCIETY LESSONS IN COUNTRY AND TOWN CONDITIONS

Abstract: *In the first part of the paper a theoretical base of the use of teaching tools during Nature and Society lessons has been introduced. In the second part we have analysed attitudes and opinions of our colleagues about the use of teaching tools during Nature and Society lessons in country and town conditions, how much the teachers are familiar with the nature and essence of teaching tools, their influence on the quality of work and students' motivation, as well as the frequency of the use and the problems teachers face while using teaching tools at schools. Thirty-eight teachers from Bijeljina, Zvornik and Brčko municipalities participated in the research. The results of the research show that teachers often use teaching tools in teaching Nature and Society, and such work influences the quality of work and motivation of students. The research has confirmed that there is no connection between the environment in which the school is located and the use of teaching tools during Nature and Society lessons. It has also confirmed that there is no connection between the environment in which the school is located and the knowledge about the nature and essence of teaching tools for Nature and Society lessons. The most common problems in the use of teaching tools during Nature and Society lessons in country and town conditions are: insufficient technical equipment of schools, low motivation of teachers, strong influence of traditional education, textbooks inconsistent with the curriculum.*

Key words: *teaching tools application, nature and society lessons, attitudes of teachers, country and town schools.*